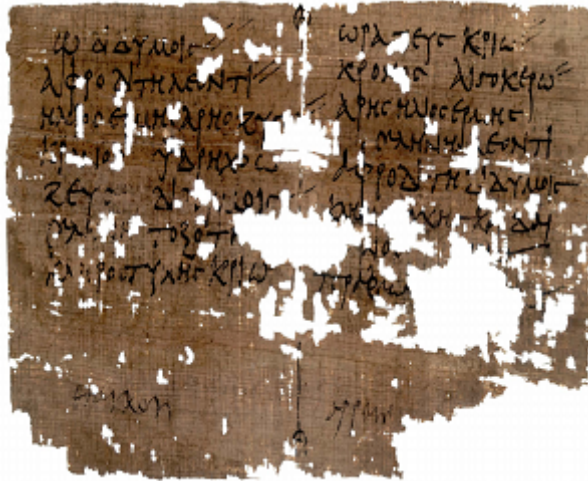

Η αντιμετώπιση της αστρολογίας στο Βυζάντιο του 14ου αιώνα

/ Πεμπτούσια· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

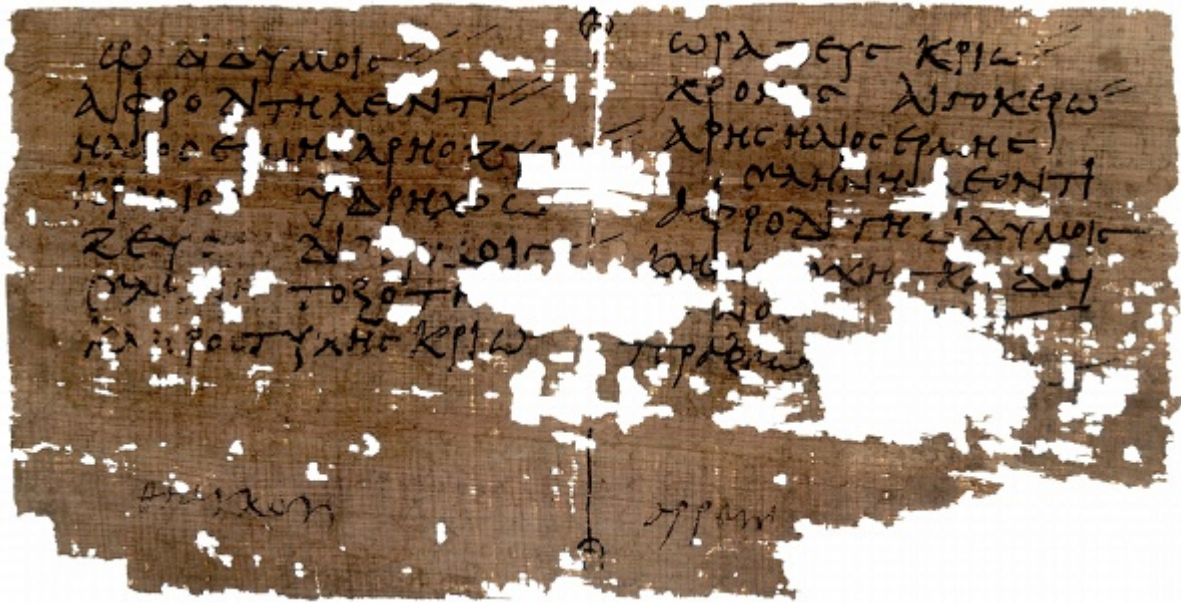
[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://bitly.com/1LdA4qA>]

Η Αστρολογία

Η αστρονομία στο Βυζάντιο δεν ήταν αυστηρώς διαχωρισμένη από την αστρολογία.**[29]** Έτσι, σε κείμενα των Βυζαντινών που παρουσιάζονται ως αστρονομικά, συναντάμε πολύ συχνά, μαζί με μετεωρολογικά φαινόμενα και προβλέψεις που στηρίζονται στην κίνηση των πλανητών, παρότι, από τους πρώτους κιόλα αιώνες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, η αστρολογία είχε καταδικαστεί από την Εκκλησία, λόγω της σχέσης της με τη μαγεία.**[30]**

Η πίστη στην επιρροή των άστρων επί των γήινων γεγονότων ήταν και αυτή, επίσης, βασισμένη στο δόγμα της παγκόσμιας συμπάθειας που αναφέραμε παραπάνω. Εθεωρείτο ότι η συμπάθεια καθόριζε, επίσης, τη σχέση μεταξύ ουρανού και γης. Πίστευαν ότι, ο κόσμος που βρίσκεται κάτω από τη σελήνη, αφ' ενός, και ο ουρανός, αφ'ετέρου, απαρτίζονταν από τέσσερα στοιχεία: το νερό, τη γη, τον αέρα και τη φωτιά ή από πέντε, αν προσθέσει κανείς τον αιθέρα.**[31]** Το δόγμα της ενότητας του κόσμου (της συμπάθειας), προϋπέθετε την ύπαρξη συνεχών δράσεων και αντιδράσεων μεταξύ αυτών των στοιχείων. Έτσι, ο ήλιος, οι πλανήτες και οι αστερισμοί, δηλαδή όλα τα άστρα που αποτελούνταν από φωτιά που καίει αιωνίως χωρίς να εξαντλείται ποτέ, τρέφονταν με ατμούς, οι οποίοι προέρχονταν από τον υποσελήνιο κόσμο. Και αντιστρόφως, τα άστρα δεν έπαυαν να δρουν πάνω στον

υποσελήνιο κόσμο, μέσω των επιδράσεων που ασκούσαν, είτε στο σύνολο του κόσμου, είτε σε ένα μέρος αυτού, είτε, ιδιαίτερα, στα άτομα.**[32]**

Ωροσκόπιο σε πάπυρο της Οξυρρύγχου

Κατά τη διάρκεια του 14ου αιώνας, η αστρολογία φαίνεται να είναι πολύ διαδεδομένη. Οι αστρονόμοι της εποχής αυτής θέλουν να φαίνεται ότι στρέφονται ενάντια στην αστρολογία και προσπαθούν να τη διακρίνουν από την αστρονομία. Αυτή είναι η περίπτωση, για παράδειγμα, του Μετοχίτη, ο οποίος χαρακτήριζε τους αστρολόγους ως βλάσφημους, και όριζε την αστρολογία ως μία τέχνη, η οποία καταστρέφει την πίστη και τη χριστιανική ευσέβεια.^[33]

Ο Θεόδωρος Μελιτηνιώτης καταδικάζει την αστρολογία και την διακρίνει από την αστρονομία, η οποία επιχειρεί να γνωρίσει τις κινήσεις των ουράνιων σωμάτων. **[34]** Σε πολλά του γράμματα, ο Νικηφόρος Γρηγοράς αναφέρεται, επίσης, στη διάδοση αστρολογικών προγνώσεων, κάτι που παρείχε στους πολέμιους της αστρονομίας μία πρόφαση για την δυσφήμιση της. Ο Γρηγοράς θεωρούσε αυτές τις προβλέψεις ψευδείς και αθεμελίωτες. Αντιθέτως, υποστήριζε ότι οι δικές του προβλέψεις εκλείψεων του ήλιου και της σελήνης βρίσκονται σε αυστηρά επιστημονικά πλαίσια, διότι θεμελιώνονται στην αστρονομία του Πτολεμαίου. **[35]** Θα πρέπει, εντούτοις, να τονίσουμε ότι η Τετράβιβλος του Πτολεμαίου, η οποία ήταν σε μεγάλη εκτίμηση την εποχή αυτή, διαιρείται σε δύο μέρη, εκ των οποίων το ένα είναι αφιερωμένο στην αστρονομία και το άλλο στην αστρολογία.

Ο Γρηγοράς πίστευε ότι η πρόγνωση του μέλλοντος είναι δυνατή, αλλά μόνο ύστερα από θεία έμπνευση.**[36]** Εντούτοις, εξετάζοντας την Ρωμαϊκή Ιστορία του, διαπιστώνουμε ότι δεν ήταν και τόσο απομακρυσμένος από την αστρολογία.

Ερμηνεύοντας μία ολική έκλειψη του ηλίου, γεγονός το οποίο συνέβη κατά τη βασιλεία του Μιχαήλ του Παλαιολόγου,[37] ο Γρηγοράς προέβλεψε ότι αυτό το πλανητικό φαινόμενο αποτελούσε, κατ' ένα τρόπο, ένδειξη της καταστροφής και της δυστυχίας που οι Ρωμαίοι θα υφίσταντο από τους Τούρκους.[38] Υπενθυμίζει δε ότι τέτοια ουράνια φαινόμενα προμηνύουν την έλευση επίγειων συμφορών. Για να εξηγήσει αυτή την πεποίθηση, συγκρίνει το σώμα του ανθρώπου με το σώμα του κόσμου. Υποστηρίζει μάλιστα ότι, όπως οι πόνοι στο κεφάλι ή στο λαιμό αντανακλούνται στην κνήμη και τον αστράγαλο, έτσι και οι αλλαγές στην ουράνια σφαίρα επηρεάζουν «το σώμα του κόσμου», τη γη, και εκδηλώνουν κατ' αυτόν τον τρόπο τα αποτελέσματά τους.[39] Αυτό το χωρίο μαρτυρεί τη σχέση του δόγματος της συμπάθειας με την αστρολογία.

[Συνεχίζεται]

[29] Ας σημειώσουμε ότι στην αρχαία Ελλάδα και στη Ρωμαϊκή εποχή η αστρολογία ονομαζόταν επίσης αστρονομία, αστρομαντεία, αστροσκοπία, γενεθλιαλογία, μαθηματική... Βλέπε A. Bouche – Leclercq, *Astrologie grecque*, Paris 1899, σελ. 3. Οι ίδιοι όροι χρησιμοποιούνται και στο Βυζάντιο, καθώς επίσης και οι όροι αστρονομική τέχνη και μαθηματική τέχνη.

[30] Φ. Κουκουλές, 'Η αστρολογία και η εις αυτήν πίστις', *Βυζαντινών Βίος και πολιτισμός*, τόμος Α, Αθήνα 1948, σελ. 139-150.

[31] Ο Πλάτων υποστήριξε την ύπαρξη τεσσάρων στοιχείων, ενώ ο Αριστοτέλης πρόσθεσε τον αιθέρα ως πέμπτο στοιχείο, και το θεώρησε ως θείο.

[32] Σχετικά με την υιοθέτηση, από τους Βυζαντινούς, θεωριών που αποτελούν δάνεια της αρχαιότητας, βλέπε Κουκουλές, οπ.π., Σχετικά με τη γένεση και την εξάπλωση της αστρολογίας στην Αρχαιότητα βλέπε A. J. Festugiere, *La Revelation d'Hermes Trismegiste*, τόμος Ι, κεφάλαιο 'L'astrology et les sciences occultes', Paris 1950, σελ. 89 κ.εξ.

[33] Θεόδωρος Μετοχίτης, *Στοιχείωσις επί τη αστρονομική επιστήμη*, εκδ. Κ. Ν. Σάθας, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τόμος Ι, σελ. ρια: «Ούτοί γε μην και λυμαίνονται τοίς ευσεβέσι δόγμασι.... Και σφοδρ' έγωγε τους τοιούτους αποστρέφομαι και αποτροπιάζομαι και τους άλλους ούτω φρονείν αξιώ», σελ. ριη: «<το περι της αστρολογικής μέρος> τούτό γε μην προδήλως πάνυ τοι και αναντιρρήτως λυμαίνεται τη πίστει και τη καθ' ημάς χριστιανική θεοσεβεία».

[34] Θεόδωρος Μελιτηνιώτης, Εκ της Αστρονομικής Βίβλου, *Patrologia Graeca* 149, στ. 993.

[35] Νικηφόρος Γρηγοράς, εκδ. P.A.M. Leone, *Nicephori Gregorae Epistulae*, Martino 1982, Επιστολή.40 (Πεπαγομένος) τόμος 2, σελ. 134-9.

[36] Οπ.π., Επιστολή 53, (Χρυσολωράς) τόμος 2, σελ. 164-9.

[37] Συγκεκριμένα συνέβη το 1267.

[38] Νικηφόρος Γρηγοράς, Ρωμαϊκή Ιστορία, εκδ. L. Schopeni, *Nicephori Gregorae Byzantine Historia*, Bonn, 1829, IV, 8, σελ. 108: «Κατά τούτον τον χρόνον επεσκότησεν η σελήνη τον ήλιον...εδήλου μέντοι τας μεγίστας και παλαιναιότατας συμφοράς των Ρωμαίων, ας υπό των Τούρκων υφίστασθαι έμελλον».

[39] Νικηφόρος Γρηγοράς, όπ.π., εκδ. L. Schopeni, IV.8, σελ. 108,25- 109,7: «ο γάρ εν ενός ανθρώπου σώματι, τούτο καν τω του κόσμου σώματι παντί γιγνοιτ αν. εν γάρ ο κόσμος σώμα συμφυές, εκ μερών και μελών ως ο άνθρωπος φάναι συγκείμενος· και ώσπερ ενταύθα της κεφαλής η του τραχήλου το πάθος ενεργεστέραν προς την κνήμην και τον αστράγαλον την κάκωσιν εξετόξευσεν, ούτω καν τω του κόσμου σώματι τα των ουρανίων φωστήρων παθήματα κινούμενα προς την γην απερείδονται κάνταύθα δημοσιεύουσι την ενέργειαν».